

Euskal Ikasketetako gradua

Gradu Amaierako Lana

ALDAKETA
SEMANTIKOA
MAILEGUETAN

Zunbeltz Vega Olaeta

Tutorea: Blanca Urgell Lázaro

2014-2015 ikasturtea

AURKIBIDEA

1. Egitasmoaren oinarriak.....	3
1.1. Abiapuntua.....	3
1.2. Corpusa.....	3
2. Lanaren egitura.....	6
3. Aldaketa semantikoak.....	6
3.1. Aldaketa diakronikoa.....	6
3.2. Aldaketa sinkronikoa.....	8
4. Lexikoaren historia.....	11
5. Maileguak.....	12
5.1. Mailegutza zer den.....	12
5.2. Zergatik mailegatzen da?.....	13
5.3. Maileguak ezagutzeko irizpideak.....	13
6. Taularen osaera.....	14
7. Taula.....	16
8. Atal semantikoen azterketa.....	27
9. Ondorioak.....	32
10. Bibliografia.....	34

1. Egitasmoaren oinarriak

1.1. Abiapuntua

Semantika historikoaren alorra euskaraz jorratu gabe egonik ia erabat, lan honen abiapuntuko asmoa izan da corpus mugatu batean aztertzea aldaketa semantikoa latin eta erromantzeetatik hartutako maileguetan, jatorrizko adieraren mantentzea/aldatzea proportzioak neurtzea eta aldaketa egotekotan zein eratakoak diren sailkatzea, bariazio semantikoa aztertzeke erabili ohi diren parametroak erabiliz.

1.2. Corpora

Corpusa osatzerakoan hainbat zalantza izan ditugu, eredu faltagatik. Hasiera batean ikerlari batzuen lanetan, hala nola G. Rohlfs-en *La influencia latina en la lengua y cultura vascas*-en (1933), latinetiko maileguak arloka (erlijioa, administrazioa, landareak, animaliak, barazkiak...) aurkezten direla ikusirik, ez zitzaigun planteamendu txarra iruditu alorkako hurbilketa egitea, ohikoa izaten baita beste hizkuntza batzuetan; adibidez, koloreak (Wright 2011), landare landuak eta animalia etxekotuak (Hehn 1976) edo erlijioa (Lodej 2012). Hala eta guztiz ere, begi-bistakoa da halako maileguek ehuneko oso gora batean ez dutela euskaraz esanahi aldaketarik jaso: *ahate*, *tipula*, *marrubi*, *lege*... eta horregatik baztertu genuen aukera hori.

Horrenbestez, corpora hiztegitik eratzea erabili genuen, eta honetarako Ibon Sarasolaren *Euskal Hiztegia* erabili dugu, bai adierak lantzeko *Orotariko Euskal Hiztegia*-ren corpusean oinarritua delako, baita ematen duen bestelako informazio baliagarriagatik: lehen lekukotasunaren data, batzuetan etorkia ere, eta hitza lekukotu zenetik gaur arte, aldaketarik eman bada lehen eta ondorengo formak.

Hiztegi osoa aztertzeak GRAL baten neurria alde handiz gaindituko zuelakoan, letra bat edo aztertzea erabaki genuen. Hasiera batean mailegu zaharrak bakarrik aztertzea izan zen ideia, baina honek gauzak asko zailtzen zizkigun, ez baitago zaharra (latinetik) eta berria (erromantzetik) banaketa bitar azalekoaz beste kronologia zehatzagorik, eta guk egin beharko genukeen lan mardul hori, gainera. Beraz, azkenean ez dugu bereizkuntzarik egin zahar eta berrien artean. Dena dela, hiztegioko letra bat hartzekotan, herskari ahostunez (B, D eta G) hasten diren hitzetan jarri genuen arreta, honela mailegu zaharrak ere egotea ziurtzat eman baikenezakeen (ezaguna denez, latinetiko hitz hasierako herskari ahoskabeak herskari ahostunarekin daude ordezkaturak mailegu zaharretan; cf. Mitxelena 1977: 238-254), eta aukeran B hautatu genuen. Berehala ikusi genuen B letra bera ere zabalegia zela, gero azalduko ditugun zailtasunak direla eta. Izan ere, BA- hasierako sarrera guztiak begitandu ostean, 200 mailegu bueltan egon zitezkeela begiz jota, corpus hori askitzat jo genuen gure lanerako.

Ondoren identifikatutako ustezko maileguak egiaztatzea jo genuen eta hemen aurkitu genuen lanaren lehenengo zailtasuna, zeren eta, ezaguna denez, ez baitago horretarako lan-tresnarik egokiena izango zen euskal hiztegi etimologikorik, begiz

jotako hitza benetan mailegua dela eta nondik datorren halako berme batez esango digunik.

Izan, bada euskal hiztegi etimologiko oso bat, Novia de Salcedoren *Diccionario etimológico del idioma vascongado* (1877) hiztegi fantasiosoa, Larramendiren *Hiztegi Hirukoitza*-ren alderantzizkoa edo dena, non, nolabait esateko, edozein silabari esanahi bat ematen zaion, eta nekez topatuko dugu han gure hitzen egiazko etorkia. Bere ustetan, Larramendiri jarraituz, euskararekin harremanetan izan diren hizkuntzek gorde dituzte antzinako forma galdu horietatik batzuk, guztiz gaztelaniak, baina baita latinak, grekoak, etab. Euskal etimologi hiztegi gehien-gehienek XIX. mendetik aurrera abizenen jatorria jorratu dute, J. F. Irigoyen-en *Colección alfabética de apellidos vascongados con su significado* (México, 1809, 1868; *Rev. Euskal Erria*, 1881) goiztiarretik hasi eta Mitxelenaren *Apellidos Vascos* (1953) arte bederen (cf. Urgell 2002: 2-87).

Badira hiru euskal hiztegi etimologiko saio: Agud & Tovar (1991), Trask (2008) eta Morvan (1992). Agud eta Tovarrenean BA-z hasten diren hitzak oso gutxi izanik, hamar bat edo, *baba* eta *bazko* hitzen etorkian bakarrik izan zaigu erabilgarri. Trask-ek hiztegi etimologikoari heldu zion, baina zoritxarrez bere bizitzako azken urteetan eta heriotzak harrapatuta bukatu gabe utzi zuen. Haren ondorengoek argitaratu zuten hiztegia sarean, zegoen bezala, eta penagarria da, Trasken gainerako lan txukunen aldean oso eskasa delako: zirriborroa besterik ez denez, hainbat sarrera osatu gabe daude eta egileak bere buruari egindako ohar asko ageri dira. Dena dela, guri zenbait hitzetan lagungarria izan zaigu, adibidez *barandaila* < lat. *parentália*, *barre* < ara. *farah* eta *baxera* < gask. *bachere*. Azkenik Morvan-en hiztegia ere badugu, zenbait mailegutuan, esaterako *babes* < *paves*, lagungarria izan zaiguna.

Hiztegi hauetan aurkitutako gabeziek beste bide batzuk lantzerantz eramanez gaituzte, zehazki gaztelaniazko, latinezko eta okzitanierazko hiztegiak jota, bertan corpuseko hitzen etorkia aurkitzeko esperantzan, bai zuzenean, baita haietako batzuek euren hitzen etorkiaz ematen duten informazioaren bitartez: izan ere, batzuetan haiei esker jakin baitezakegu zuzenean edo zeharka sartuak izan diren.

Corpusean bildutako mailegu gehienak gaztelaniatik eta latinetik datoz, batzuk nabarmenki gaskoi edo frantsesetik sartuak badira ere (%76 gaztelaniatik, %12 latinetik, %9 frantses, gaskoi eta bearnesetik eta falta den %4 beste hizkuntza batzuetatik); dena dela, askotan begiz jota eta fonologiaren laguntza hutsez erabaki behar izan dugu nondik datorren mailegua, maileguen etorkiari buruzko azterketa zehatzik ez dagoenez gero. Kasuren batean (cf. *barre*) iturriek proposatutako etimologia guri ere zalantzarazkoa iruditu arren, bere horretan uztea erabaki dugu, adituen proposamena eztabaidatzeko gaitasunik ez dugulakoan. Honegatik guztiagatik hemen azaltzen diren etorkiak behin-behinekoak izango dira, noski. Edonola ere, mailegu itxura erabatekoa duten hitz zenbait ere jaso ditugu corpusean, nahiz etorkia asmatzerik ez dugun izan: etorkia ezagutu ezean ez dira baliagarriak izango gure azterketarako, egia, baina honekin agerian jarri nahi izan dugu maileguen azterketan dagoen atzerapena.

Bestalde, baliteke BA-z hasten diren mailegu guztiak ez identifikatu izana, zeren eta, zenbat eta gure hizkuntzan denbora gehiago eraman eta honek pairatutako aldaketek jatorrizkotik gehiago aldaraziko baitzituzten haietako batzuk, hain non begiz jota ezin daitezkeen identifikatu, nahiz arrazoi formalek mailegutzat jotzeko modukoak eman. Honi dagokionez, honela zioen Mitxelena:

...la incertidumbre que nos domina a menudo a cerca del origen de una palabra: desde los ejemplos claros en que la admisión de un prototipo latino explica satisfactoriamente un término vasco en forma y sentido hasta aquéllos en que una hipótesis de esta suerte aparece extremadamente improbable, se escalona una multitud de casos dudosos. Por consideraciones formales sobre todo, uno se siente p. ej. inclinado a ver préstamos en vizc. *abagadaune* ‘ocasión’ (...), occid. ant. *apukadu* ‘sucedido’, ronc. *atizatu*, *atxezatu* ‘comulgado’, *dollor* ‘ruin, malo’, *elikatu* ‘abstenido’ y ‘alimentado’, vizc. ant. *endorea* ‘el alcalde’, *errexal* ‘árbol’ en Landucci, etc, pero no se ha señalado que sepamos su origen preciso de manera solvente (Mitzelena 2011 [1964]: 55-56).

Lakarrak argitu zuen azkenik *abagadaune zemai*-rekin batera (Lakarra 2005: 339-351), eta batez ere sakondu du bide formaletik, CVC erro kanonikoak berekin dakartzan hertsapenak ere erantsiaz etorki argirik ez izan arren arrazoi formalengatik maileguak bide diren hitzak identifikatzeko, esaterako TVTV erro-eredu gisako mailegu hauek: *baba*, *bago*, *baka*, *bake*, *bapo*, *bapho* (ik. Lakarra 2012: 17-74, besteak beste). Esan gabe doa bide honek gure helburutik oso urrun eramango gintuela.

Hona hemen etimologiak bilatzerakoan lagungarri izan zaizkigun hiztegien zerrenda:

- 1- Sarasolaren *Euskal Hiztegia*-k batzuetan etorkiak markatuta dakartza, nahiz eta gutxitan izan.
- 2- *Orotariko Euskal Hiztegia*-n ere zenbait etorki agertzen dira.
- 3- Pierre Lhanderen *Dictionnaire Basque-Français et Français-Basque*-n (1926) hainbat etimo agertzen dira, nahiz eta ez omen diren beti ziurrak.
- 4- Agud eta Tovarren *Materiales para un Diccionario Etimológico de la Lengua Vasca* (1991).
- 5- *Diccionario de la Real Academia Española*-k (2012) gaztelaniazko hitzen etorkian izugarri lagundu digu, ia hitz guztietan nondik etorria den jartzen baitu. Ez da gure lanaren helburua gaztelaniazko hitzen etorkia jakitea, baina horrek pistak ematen dizkigu euskarak benetan gaztelaniatik hartu dituen edo beste hizkuntzaren batetik zuzenean. Bereiz aipatzekoa da *bacalao* hitzaren kasua: nahiz, adibidez, Morvanek euskal hitza gaztelaniatik datorrela esan (s.v. *bakailao*), Akademiaren hiztegiaren

arabera euskaratik datorrenez, honen irizpideari helduta gure corpusetik kanpo utzi dugu.

6- Palay-ren *Dictionnaire du béarnais et du gascon modernes* (1961) hiztegia ere nahikotan laguntza handikoa izan zaigu batere ondo mugatuta ez dauden Iparraldeko erromantzeetatik datozen maileguak identifikatzeko.

7- Morvan-en *Diccionario etimológico vasco*.

8- Arbelaizen *Las etimologías vascas en la obra de Luis Michelena* (1978) hiztegia hitz batzuetan izan zaigu erabilgarri, hala nola *bateiatu* < lat. *baptidiare*; *barano* < bearnesetik datorrela diosku, bestalde, baina ez etorkia.

9- Trask-en *Etymological Dictionary of Basque* (2008).

10- Mitxelenaren *Obras completas-en* aurkibidea (2011).

2. Lanaren egitura

Lehendabizi aldaketa semantikoaz hitz egingo dugu, eta beronen inguruan dauden bi ikuspuntuak, hau da, diakronikoa eta sinkronikoa bereiziko ditugu, bakoitzak aldaketak nola ikusten dituen eta horien eragileak azalduz.

Ondoren lexikoaren historia laburra egingo dugu, eta gero maileguak eta mailegutza zer den, zergatik gertatzen den eta hauek ezagutzeko irizpideak zehaztuko ditugu.

Ostean taularen osaera azalduko dugu, taularen beraren sarrera modura, eta azkenik aztertutako maileguetatik atera daitezkeen ondorioak.

3. Aldaketa Semantikoa

Aldaketa semantikoa deritzo hitz zehatz baten “berezko” edo “jatorrizko” esanahia aldatzen denean. Hainbat aldaketa mota daude eta lehenabizi aldaketa semantikoaren barruan dauden bi ikuspuntuak aurkeztu behar ditugu:

a) diakronikoak urteak aurrera joan ahala esanahiek izan dituzten garapenak aztertzen ditu, hau da, aldaketa semantikoak begiratzuz, zein adiera zeinetatik datorren.

b) sinkronikoak momentu konkretu batean hitzen arteko esanahien erlazioak begiratzen ditu, eremu semantikoak alderatuz, adierak justifikatzeko.

3.1. Aldaketa diakronikoa

Aldaketa diakronikoaren ikuspuntua zehazteko, Crowley (2010: 151-154), Trask (1997: 37-51) eta Campbell (2004: 252-272) izan ditugu erreferentzia, baina gehienetan

Campbell izan dugu epizentro, bere lana osatuenetakoa dela iruditu zaigulako, besteak honek dituen gabeziak osatzeko erabiliz. Esanahi aldaketa lau taldetan banatu genezake hiru ikerlari hauei jarraiki:

1) Hedapena → hitzak adiera berri bat edo gehiago bereganatzen dituenean; horrenbestez, hitz hori testuinguru gehiagotan erabili ahalko dugu. Gehienetan aldaketa hauek gauza konkretuetatik gauza abstraktuetarako norabidean eman ohi dira. Adibidez: ingelesez *dog* hitzak hasieran `txakur arraza indartsua´ esanahia zeukan eta gaur egun, ostera, orokorturik dago edozein txakurrentzako baliagarria izanik. Gazteleran ere *caballero* hitzak `zalduna´ adiera zuen hasiera batean eta orain `jaun´-erako ere balio du.

2) Murriztapena → hitz batek adiera bat galtzen duenean, dela zentzua hobetzeagatik edo txartzeagatik; beraz, lehen baino testuinguru gutxiagotan erabili ahalko da. Oraingoan aldaketa honek esanahia konkretuago bihurtzen du, figura abstraktutik urrunduz. Esaterako, gazteleraz *rezar* hitzak `otoitz egin´ esan nahi du, baina lehenago bere adiera `errezitatu, ozen esan´ zen. Ingelesez *girl* hitzak `ume edo pertsona gaztea, edozein sexutakoa´ adiera zuen lehenago, baina orain, berriz, `neska gaztea´ bakarrik esan nahi du.

3) Bidegurutzeta → hitz batek beste esanahi bat hartzen du, baina aurreko esanahiarekin erlazioa duen zerbaitekin. Adibidez, ingelesezko *pitch black* `oso beltza´ esapidea hartzen badugu, hiztun askok ez du jakingo *pitch* hitza galipota bezalako substantzia oso beltza izendatzeko erabiltzen zela. Hiztun horientzat *pitch* hitzaren esanahia `oso, asko´ bakarrik izango da, kontuan hartu gabe aurretiko esanahiak gaur egun erabiltzen duten esapidearekin duen zerikusia handia.

4) Erabateko aldaketa → hitzak erabat galtzen du hasierako esanahia eta berri bat hartzen du, aurrekoarekin inolako zerikusirik eduki gabe. Hona hemen adibide bat: ingeleseko *silly* hitza alemanierazko *selig* `santua, bedeinkatua´ adiera duen hitzaren kognatua dugu, berau *seele* `arima´ hitzaren eratorria. Alemanezko hitzak jatorrizko esanahia erakusten digunez, semantikoki aldaketa handia egon dela ondoriozta genezake hortik gaur egungo ingelesarekin alderatuz gero, `leloa´ esanahia baitu. Hitzek ez dute salto egiten esanahi batetik bestera horrelako aldaketetan, aldaketak gutxika ematen dira denboraren poderioz.

Badaude aldaketa semantiko hauek gertatzea eragiten duten zenbait indar bultzatzaile, eta hauek dira aldaketek hartzen dituzten norabideak. Hona hemen eragile batzuk eta euren norabideak:

1) Metafora → honen bidez errealitate bat beste baten izenarekin ordezkutzen da. Adibidez, gazteleraz *sierra* `zerra´ hitza metaforaren bidez `mendikatea´ esateko ere hasi zen erabiltzen eta orain *sierra*-k bi adiera horiek gutxienez bereganatuta ditu.

2) Metonimia → honen bidez objektu baten izena harremana duen beste kontzeptu batenarekin aldatzen da: adibidez, *Picassoren koadro bat erosi dut* esan beharrean *Picasso bat erosi dut* esaten dugu.

3) Sinekdoke → honen bidez parte bat orotasuna adierazteko erabiltzen da, adibidez: *Lan egiten dut ogia irabazteko* (ez bakarrik ogia: ogia, ura, haragia...). Orotasuna partearen ordeztan ere erabiltzen da: *Polizia iritsi zen* (= 'polizia batzuk iritsi ziren'). Metonimia eta sinekdokearen arteko aldea oso txikia izanik, autore batzuek metonimia darabilte bakarrik, edozein testuingurutarako, bien arteko bereizkuntzarik egin gabe.

4) Garapen gaitzesgarria → honen bidez hitzak bilakaera negatibo bat hartzen du; askotan emakumeen gaineko hitzak izan ohi dira horrelakoak; gaztelaniaz, adibidez, *ramera* 'prostituta' lehenago 'tabernariaren emaztea' edo horrelako zerbait zen. Aipatutako emakumeen kasua hobeto islatzeko *zorro* eta *zorra* berez sexuan bereizten dira bakarrik, baina gizon baten gainean *Es un zorro* esaten badugu 'zuhur eta adi' egoten dela esan nahi dugu, baina *Es una zorra* esaez gero 'emagaldua' adiera hartzen du.

5) Garapen onesgarria → honen bidez oraingoan adierak bilakaera positiboa du; gaztelaniazko adibide honetan argi ikusten da: *casa* 'etxe' < latineko *casa* 'txabola'.

6) Tabua/(eufemismoa) → honen bidez hitz bat publikoki erabiltzeko egokia ez denean, haren ordeztan hain gogorra ez den beste bat erabiltzen da, hau da, eufemismoari esker tabua den hitza ordezkatzeko dugu. Gizarteak eraikitzen du zer den tabu eta zer ez den; horrenbestez, gizarte bakoitzean ezberdinak dira tabuak, nahiz eta beti egoten diren zenbait ohikoak izaten direnak: sexua, hilketa... Adibidez, *mozkortuta* (tabua)-ren ordeztan *edanda* (eufemismoa) hobeto ikusita dago.

7) Hiperbolea → honen bidez ideia bat nabarmentzearren errealitatek kanpo geratzen diren adierazpenak erabiltzean datza; esaterako, gizaki bat handia dela esateko *erraldoia* dela esatea.

8) Litotea → honen bidez adierazpen bat itxuraz leundu egiten da, horrela kontrako adiera indartzen da, adibidez: *Liburu hori ez da batere txarra* (benetan ona dela adierazteko). Perifrasi eta eufemismoarekin zerikusia du.

3.2. Aldaketa sinkronikoa

Aldaketa sinkronikoaren ikusmoldea begitantzeko, Lakoff eta Johnson (1986: 39-49), Santos Dominguez eta Espinosa Elorza (1996: 23-48) eta Garcia Murga (2014: 133-150) izan ditugu hizpide. Sinkronisten artean badira ikerlerro ezberdinak, eta kasu honetan García Murga izan dugu gidari eta erreferentzi puntu, nahiz besteak ere kontuan hartu zenbait ideiatan.

Espresio batek gutxitan izan ohi du adiera bakarra. Hizkuntza bateko espresioen gaineko analisi zehatza eginez gero, berehala ohartuko gara espresio horiek duten esanahi aniztasunaz. Baina aniztasun hori guztia ez zaio fenomeno linguistiko bati

bakarrik zor. Maila lexikoan, esanahiak beren artean independenteak dira, bakoitzak bere sarrera lexikoa duelarik: horri “anbiguotasuna” deritzo.

Estrategia teoriko hau ostera, beste kasu askotan ez da ematen adiera baten esanahi aniztasuna sistematikoki beste hizkuntza eta adieretan ageri denean. Honelakoetan nahiz eta esanahi anitzak argiki ezberdinak izan, beraien artean erlazio kutsu bat egonik, polisemiaz hitz egingo dugu.

Hitz baten adiera aniztasuna indeterminazio semantikoagatik, alfertasunagatik edo deixiagatik izan daiteke. Hona hemen hiru eragileen laburpen txikia:

1) Anbiguotasuna eta polisemia → anbiguotasunaren barruan bi mota bereizten dira: lexikoa eta estrukturala.

a) Anbiguotasun lexikoa edo homonimia → *orri* hitzak, sei adiera ditu gutxienez, eta horiek guztiek lexikoian agertu behar dute, bata bestetik bereiziz:

orri 1: hostoa, bereziki handia.

orri 2: paper, zur, metal edo beste hainbat materialezko xafla mehea.

orri 3: orrialde.

orri 4: ate eta leihoetan, baogunea ixteko edo irekitzeko jarrita egoten diren pieza artikulatu eta higikorretako bakoitza...

orri 5: BIOL. zenbait organo edo egitura mehe eta zabal, lamina.

orri 6: MIKOL. agarikaleen ordenako perretxiko gehienetan txapelaren azpian dauden xaflatxo erradial moduko egituretako bakoitza, bere azalean himenioak dituena.

Hiztun arruntarentzat baliteke anbiguotasun lexikoa kasualitatea izatea, ikusitako sei adierak independenteak bailiran ulertuta. Homonimoak diren hitzetan ez da arrazoi teorikorik ageri hizkuntza batek esanahi horiek batera lexikaliza ditzan. Gainera, beste hizkuntza batzuetan baliteke esanahi horiek ez agertzea hitz berean lexikalizatuta; beraz, homonimia ez da berdinean ematen hizkuntza guztietan. Esate baterako, hurrengo hizkuntzetan ez da beti berdinean ematen, batzuetan bai eta besteetan ez:

Gaztelera	Euskara	Katalana	Frantsesa
estación	urtaroa/ geltokia	estació	saison/ gare

b) Anbiguotasun estrukturala → anbiguotasun mota hau sistematikoagoa da, eta hizkuntza guztietan ere antzeko portaera du; hurrengo perpaus guztiak estrukturaliki anbiguoak dira:

a) Todos los estudiantes han leído un libro.

b) Ikasle guztiek liburu bat irakurri dute.

c) *Tots els estudiants han llegit un llibre.*

d) *Tous les étudiants ont lu un livre.*

Ulertu dezakegu guztiek liburu berbera irakurri dutela edo bakoitzak aukeratu duena irakurri duela.

Anbiguitasuna dela esango dugu, esanahi ezberdin multzo bat espresio batekin uztarturik dugunean eta berau gramatikak eraikia edo lexikoiak gordea denean. Polisemia, berriz, esanahi aniztasuna sistematikoa denean. Pustejovsky-k (1995) lexikoi sortaile bat proposatzen du, hitzen zentzu polisemikoak sortzeko gai dena. Argi dago zentzu askotan testuinguruari eta funtzio pragmatikoari esker esanahia argi geratzen zaigula. Horregatik diogu polisemiak orokortasun mekanismo kognitiboak dituela eta eurekin batera lan egiten duela bai gramatikak baita lexikoiak ere, balore semantikoak ezartzeko espresio linguistikoei.

2) Indeterminazioa, alfertasuna eta deixia → indeterminazioa deritzo hitz baten esanahia anitza denean eta objektu edo egoera ezberdinei aplikagarria denean (kontuz: ez da polisemia eta anbiguitasunarekin nahastu behar). Hona hemen indeterminazioaren adibide bat: *Gaur eskolan aiten bilerara bat egon da*; honek ‘aitak eta amak’ adierazteko balio lezake, baina bilerara aitak bakarrik joan badira, perpausak egiazkoa izaten jarraituko luke. Ez da beti erraza izaten ondo bereiztea anbiguitasuna, polisemia eta indeterminazioa.

Alfertasunak ez dauka zerikusirik informazio gabeziarekin, ezin daiteke desegin. Hona hemen adibide bat: *Errepide hau zabala da*. Perpaus hau faltsua izango litzateke errepide horrek metro bateko zabalera izango balu, baina hogeita hamar metro edukiz gero ez. Hala ere, zein momentutan bihurtzen da zabal errepidea? Honi “sorites paradoxa” deritzo (Sainsbury eta Williamson, 1995): ez dago mugari bat non aurreko perpausa faltsua izatetik egia izatera aldatzen den. Alfertasun sistematikoa ere badugu, eta hau antonimo gradualetan (*bero-hotz*, *altu-baxu* edo *garesti-merke*) eta zenbakaitzekin (*gutxi*, *asko*) ageri ohi da. Alfertasunak teoria semantikoei eragiten die, espresio semantikoen esanahia ulergaitzago bilakatzen duelako.

Azkenik espresio deiktikoak ditugu; hona hemen adibide bat: bi lagun elkarrizketan ari dira: *Yo estoy en lo cierto. Tú estás equivocado*.

a) *Jon está en lo cierto. Peio está equivocado*

b) *Peio está en lo cierto. Tú estás equivocado*

Esanahiaren zentzua igorlea nor den eta hartzailea nor den eta honen araberakoa izango da. Espresio deiktikoak dira pertsona-izenordainak, denbora aditzondoak, leku aditzondoak, etab.

3) Esanahi aldaketa: metonimia eta metafora → hizkuntza naturaletan esanahia anitza, dinamikoa eta malgua da. Horrela esanahiak hainbat bide har ditzake eta bide horiek harrarazten duten bultzatzaileak metonimia eta metafora ditugu.

a) Metonimia → espresio baten balore erreferentziala beste balore erreferentzial batez aldatzen da, non honek aurrekoarekin erlazioa mantentzen duen; adibidez:

1. *Chomsky está en la estantería de arriba.*

2. Los libros de Chomsky están en la estantería de arriba.

1. perpausa hitzez hitz ere interpretatu daiteke, baina gehienetan beharrezkoa da metonimiara jotzea, bestela ezinezko suertatzen baita perpausa ulertzea.

b) Metafora → analogia ezartzen du bi eremuren artean; hona adibide bat: *He invertido mucho tiempo en este trabajo*, non “tiempo = dirua“ esan nahi duen. Horra hor esandako bi eremuen arteko uztarketa.

Bi kontzeptu hauek oso errotuta ditugu gure eguneroko hizketan eta automatikoki erabiltzen ditugu, inongo ahalegin berezirik egin gabe ez esaterakoan, ezta ulertzeko garaian ere.

Esan dugun bezala ez da batere erraza anbiguotasuna, polisemia eta indeterminazioa bereiztea. Hainbat adiera dituen hitz bat aurkituz gero, alfertasuna eta deixia alde batera utziz, honako arrazoiak izan litezke aniztasun horren eragile nagusiak:

1- Esanahi aniztasuna lexikoa mugitzen da; horrenbestez, hainbat sarrera lexiko independente izango ditu. Kasu honetan hitz hori anbigua dela esango genuke.

2- Hainbat esanahiren artean badago bat oinarrizkoa dena: horren adieratik eta beste ekintza (pragmatika, semantika) batzuk jokoan sartzean, beste adierak eratortzen dira. Honek monosemia semantikoa egonkortzen du, hau da, adiera lexiko guztiek esanahi semantiko bakarria dutela.

3- Esanahi aniztasuna ere adiera lexiko bakar batetik dator; baina oraingoan adiera hori abstraktua izanik, gai da hainbat testuingurutako esanahia hartzeko. Honek polisemiaren alde egiten du.

4. Lexikoaren historia

Atal hau osatzeko Joseba A. Lakarra eta Blanca Urgell-en (2008) ikasteko materialak izan ditugu gidari nagusi.

Hizkuntza baten hitz altxorra atal itxi eta egonkortzat hartzeko joera dugu: hiztegiak kabitzen duena izaten da hitzun arrunt ikasiarentzat bere hizkuntzaren lexikoa; alde handiz hizkuntzaren atal ireki eta aldakorrena da, ordea: hizkuntzetan une oro hitz berriak sortzen dira kontzeptu berriak izendatzeko edo hitz zaharrak ordezkatzeko;

horri, aldaketa lexikoa deritzo. Hitzaren esanahia ere denborarekin aldatuz doa, eta honi, aldaketa semantikoa deritzo. Denborak aurrera egin ahala hitzak zaharkitu egiten dira baita ahaztu ere, dela adierazten zituzten kontzeptuak alboratuak izan direlako, dela beste batzuek ordezkatu dituztelako (Trask 1996: 259-263).

Euskaraz badaude latinetik eta lau erromantzeetatik (gaztelania, nafar erromantzea, gaskoiera eta frantsesa) datozen hitzak. Baliteke latin aurreko garaietan garaiko alboko hizkuntzetatik ere hitzak hartzea, zeltatik adibidez, baina ez dago horren arrasto garbiegirik eta zail dira antzematen (Gorrochategui 1987: 951-960). Badira germanieratik eta arabieratik datozen hitzak, agian ez zuzenean, baizik eta zeharka erromantzeen bitartez seguruenik (Mitxelena 1964: 1-73).

Hitzak nola sartzen diren hizkuntzetan bi taldetan bereizten dira: ondare zaharrekoak eta maileguak. Ondare zaharrekoak ditugu lehenagotik datozenak eta hizkuntzarekin aldatuz doazenak, maileguak berriz beste hizkuntza batetik sartu direnak.

5. Maileguak

Atal honetan aurretik aipatutako Joseba A. Lakarra eta Blanca Urgell (2008) ikasteko materialak izan ditugu lagungarri.

Euskal lexikoa alboko hizkuntzetatik hartutako hitz kopuru zabal batek ere osatzen du. Hizkuntza eta garai ezberdinetakoak dira, baina euskal maileguen jatorri oparo, nabari eta ezagunena azken hogeita mendeotan sartutakoa da, latinetik lehenagotik eta geroago auzo erromantzeetatik.

Baliteke V. mendetik aurrera mailegu germaniarren eta VIII. mendetik aurrera arabiarren sartu izana, lehen esan bezala, baina ez da oraingoz frogatu mailegu zuzenik dagoenik: hauek denak erromantzeen bitartez sartu direla ematen du.

Indoeuroparrak ez diren hizkuntzen alorrean iberiera izan daiteke nolabaiteko egiantza dukeen hautagai bakarra, nahiz eta ez egon ziurtasunik, batez ere jakinik iberiera deszifratu egon arren ulertzen ez den hizkuntza delako (Mitxelena 1964: 1-73).

5.1. Mailegutza zer den

Mailegua beste hizkuntza batetik harturiko item lexikoa da, hortik aurrera hizkuntzaren lexikoaren parte bihurtzen dena. Mailegatzea edozein hizkuntzatan ohikoa da, ez bakarrik lexikoan, baita arau fonologiko, morfema egitura sintaktiko, lotura semantiko eta hainbat elementu gehiagotan.

Mailegutza nolabaiteko elebiduntasuna egotea eskatzen du hizkuntza hartzaile eta hizkuntza emailearen artean. Hizkuntza ukipen egoeraren ondorioa da, eta haren kopuru eta nolakoa oso lotuta dago egoera soziolinguistikoarekin. Halakoetan

mailegutza norabide bakarrekotzat jotzeko joera badugu ere, norabide bietan gertatu ohi da, nahiz eta kopuru eta nolakoa errotik aldatuko da hizkuntza bakoitzaren estatusaren arabera.

5.2. Zergatik mailegutzen?

Bi arrazoi nagusi daude maileguak hartzerako orduan: beharra eta prestigioa. Kanpotik datozen gauza edo kontzeptu berriak izendatzeko beharra dugunez, maiz gauza edo kontzeptuarekin batera haren izena ere mailegutzen dugu. Honek munduko hizkuntza askotan ditugun mailegu berdinak azaltzen ditu: *kafea, telebista...* Baina askotan maileguak prestigioagatik hartzen ditugu beharrik gabe, hitz arrotzak gehiago estimatzen dira eta jasoago, gaurkoago, zehatzago eta adierazgarriago ematen dutelako hiztunen begietara.

Maileguak orokorrean egokitu egiten dira hizkuntza hartzailearen egitura morfologiko eta fonologikora: honi “egokitzapena” deritzo. Fonologia mailan hots arrotzak hizkuntza hartzailearen hots hurbilenarekin ordezkaten dira eta egitura fonologiko arrotzak ere hartzailearen fonotaktikatik igarotzen dira egokitzeko. Adibidez, euskal fonologia sisteman garai batean ez zegoen /f/ hotsa, bortitz/ahul oposaketa zuen euskarak, eta horregatik /b/-rekin ordezkatu genuen; geroago ahostun/ahoskabe oposaketara igaro zenean /p/-rekin ordezkaten hasi zen, ostera.

Hala ere, ukipen egoera oso ezberdinak egonik, mailegutza ondukoak ere ezberdinak izan daitezke: jokoan sartzen dira ukipenaren indarra, harreman mota eta elebiduntasun maila. Denbora luze, hedadura handi eta harreman estuko kasuetan fonema berriak ere mailega daitezke hizkuntza hartzailean, fonema inbentarioa eraldatuz, baita fonotaktika ere.

Maileguen hots-egokitzapenetan ez da erregularitasunik egoten orokorrean, bi arrazoi nagusi hauengatik: 1- Garai ezberdinetako maileguak baino ez dira garai horretako egokitzapen berak jaso dituztenak, baina hala ere ahoskeran ala idazkeran oinarritutako aldaerak daude. 2- Hizkuntza hartzailearen morfologiari ere egokitu behar zaizkio eta gure hizkuntzan sartzeko izenkiak deklinabidea jaso behar du eta aditzek partizipioaz gainera aditzoina (Iparraldean behintzat) eta aditz-izena sortu behar dute.

5.3. Maileguak ezagutzeko irizpideak

Batzuetan arazoak egoten dira maileguetan jakiteko zein den beraien hizkuntza emailea eta zein hartzailea, eta ez da erantzun erraza maileguak antzematea, ez euren norabidea, batez ere historia laburrekoa eta historiaurre ezezaguneko hizkuntza familia eta hizkuntzetan. Hona hemen zenbait aztarna maileguak identifikatzeko orduan lagungarriak izan daitezkeenak:

1- Aztarna fonologikoak → Hots arrotzak izatea edo eremu fonologikoak hausten dituzten gertakariak izatea, hau da frogarik nabari eta indartsuena. Hizkuntza emailean eta hartzailean gertatu diren hots-aldaketei buruzko informazioa izatea oso lagungarria izan daiteke maileguak aurkitzeko, norabidea erabakitzeko eta hizkuntza emailea zen

den jakiteko. Adibidez, *polit* eta *ausart* ezin daitezke gaztelaniatik etorri, honek ez baitzuen hitz bukaerako bokala galtzen; gaskoierak dirudi hizkuntza emaile egiantzekoena ezaugarri honi begiratuta.

2- Konplexutasun morfologikoa → Lehian diren hizkuntzetako batean hitza morfologikoki konplexua bada edo etimologia konplexua badu (bi morfema edo gehiago) eta bestean analizatzerik ez badago orduan lehena dugu emailea. Adibidez, *futbola* hitza ingelesetik hartua da, bertan *foot-ball* (hitzez hitz `oin-pilota`) hitza banatu dezakegu eta euskararen bitartez, aldiz, ezin dugu ezer ulertu nahiz eta bitan banandu hitza, ez baita gure lexikoaren bidez eraturakoa.

3- Kognatuen lekukotasuna → Hots erregularrak jasandako kognatuak badira familia bateko hizkuntza “ahizpen” artean, beste familia bateko hizkuntza bakar batean edo batzuetan agertzen den hitza lehen familiatik etorriko da. Adibidez, gaztelaniazko *ganso* germanierako **gans*-etik dator, familia honetan hainbat kognatu erregular baitaude; aldiz, gainerako erromantzeetan ez dago besterik.

4- Aztarna geografiko eta ekologikoak → Nabarmena da hizkuntza bizi den eremuan existitzen diren animalien edo landareen izenak normalean ondare zaharrekoak izango dira eta, berriz, bertan existitzen ez direnentzat maileguak izatea. Adibidez, *zebra* eta *kanguro* hitzak maileguak dira, Afrika eta Australian bakarrik aurkitzen diren animaliak baitira. Baina beti ez da hain nabarmena, eta batzuetan historia eta hizkuntza biak batera erabilia bakarrik asmatu dezakegu maileguen norabidea eta etorki zehatza. Kognatuen eta geografiaren irizpideak ez dira fonologiak eta morfologiak eskaintzen dizkigutenak bezain egonkorak, baina ondo erabiliak badira lagungarri eta sendogarri izan daitezke.

6. Taularen osaera

Lehendabizi ezkerreko zutabearen, “Hitza” izenekoan, aurkitutako mailegu guztiak alfabetikoki zerrendatu ditugu euren gramatika kategoria zehaztuz (hau ere *Euskal Hiztegia*-k dakarren informazioa da). Hurrengo zutabearen, “Data” izenekoan, *Euskal Hiztegia*-k dakartzan hitz horien lehen agerpenen datak ezarri ditugu. Ondoren hasierako hitzaren behin-behineko etorkia jarri dugu; “etimologia” deitu dugun zutabearen; batzuetan bi aukera ere egon daitezke, baina azpimarratuta edo lehen posizioan ageri dena jo dugu “benetako” etimotzat. Nahiz eta batzuetan jakin hitz baten etorkia ez dela proposatzen duguna, adibidez, ez dugu *balio* hitzaren etorkia aurkitu, horregatik alboko hizkuntzetako antzeko hitzak jarri ditugu aldeia ikusteko behintzat; kasu honetan *valor* (lat. eta gazt.). Antzeko izan arren, formaz ezinezkoa da hortik etortzea, horrelako gertaeretan “etorki” hauek kakotx artean txertatu ditugu, horrela [*valor*]. Beste kasu batzuetan etorkiak guk proposatuak dira, adibidez, *balakatu*, *baliatu* hitzen kasuan. Azkenik, maileguak eta haien jatorri etimologikoa ahalik eta ondoen zehaztuta, bi hizkuntzetako (euskara eta kasuan kasuko) adierak erkatu ditugu, eta bien artean semantika arloan dauden berdintasun (=) eta ezberdintasunak (≠) markatu ditugu “Semantikoki” izena eman diogun zutabearen, jatorrizko esanahia zein proportziotan

mantendu den, eta zeinetan murriztu edo aldaketak jasan dituen zenbakitan ere azaldu ahal izateko.

Aldaketa semantikoa (\neq) aurkitu dugun kasuak gure lan honen helburua direnez, taula amaieran banaka azaltzen joan gara, bakoitzaren adiera guztiak islatuz euskara eta beste hizkuntzaren arteko aldeak agerian jarri eta azaltzeko asmoz.

Taulan dauden laburdurak: ale.: alemana, and. ara.: andalustar arabiera, ara.: arabiera, ara. klas.: arabiera klasikoa, arp.: arpitana edo franko proventzera, bear.: bearnesa, bear. zah.: bearnes zaharra, erd. lat.: Erdi Aroko latina, errom.= erromantze, fr.: frantsesa, fr. zah.: frantses zaharra, gal.: galesa, gask.: gaskoiera, gazt.: gaztelania, gazt. zah.: gaztelania zaharra, got.: gotikoa, gr.: grekera, ingl.: ingelesa, ingl. zah.: ingeles zaharra, irl.: irlandera, irl. zah.: irlandera zaharra, ital.: italiera, kat.: katalana, lat.: latina, lat. arr.: latin arrunta, lat. zah.: latin zaharra, lat. zel.: latin zeltera, mozar.: mozarabiera, per.: persiera, port.: portugesa, prov.: proventzera, sanskr.: sanskritoa.

7. Taula

<u>HITZA</u>	<u>DATA</u>	<u>ETIMOLOGIA</u>	<u>SEMANTIKOKI</u>
baba. iz.	XIII, *1562, XVII	lat. <i>fabam</i>	=
babarrun. iz.	1880; 1841; *1745, 1847	lat. * <i>faba Romana</i>	=
babes. iz.	1600, 1847; 1635	lat. <i>pavés</i>	=
babil. iz.	*1745, 1800	gazt. <i>pabilo</i> edo <i>pábilo</i> (< lat. arr. <i>papīlus</i>)	=
babo. izond.	1894	gask. <i>babó</i> gazt. <i>bobo</i> (< lat. <i>balbus</i>)	=
badia. iz.	1897; 1677	gazt. <i>bahía</i> (agian < fr. <i>baie</i>)	≠
bafa. iz./bafada. iz.	*XVII/ 1828	cf. lat. <i>baf</i> , ziurrenik forma erromanikoren batetik [fr. edo gask. <i>bouffée?</i>]	=
1 бага. iz.	1571	cf. lat. <i>vago</i> cf. fr. <i>vague</i> (gask.?)	=
bagai. izond.	*1745, 1800; *XVII, 1715, 1853	cf. bear. <i>baga</i> “La proporción correcta es, por ej., <i>bagant</i> : <i>bagai</i> :: <i>galant</i> : <i>galai</i> , donde el último término, más reciente, procede de *-ane, es decir, de rom. -án” (OEH).	=
bagaje. iz.	*1745, 1800; *XVII, 1715, 1853; 1712	gazt. <i>bagaje</i> (< fr. <i>bagage</i> < <i>bage-tik</i> < got. * <i>bagga</i> ; cf. ale. <i>Biegen</i>)	=
bago. iz. (Ik. pago)	*1562, 1802; 1657; 1857	lat. <i>fagum</i>	=

bagoi. iz.	1961; 1900	gazt. <i>vagón</i> (< ingl. <i>wagon</i>)	=
bahe. iz.	*1562, 1571	errom. * <i>bane</i> (< lat. <i>vannus</i>) gazt. vano (< lat. <i>vannus</i>)	=
bahitu. ad.	*1562, 1643	cf. errom. <i>banido</i> cf. bear. zah. <i>bandiment</i>	=
1 baia. iz.	1635		
2 baia. iz.	*1988	gazt. <i>baya</i> (< fr. <i>baie</i>)	=
bailara. iz.	*1898, 1915; *1745, 1755		
baile. iz.	1795	gazt. <i>baile</i>	=
bainatu. ad.	*1562, 1664	gazt. <i>bañar</i>	=
bainila. iz (Ik. banilla)		gazt. <i>vainilla</i>	=
bainu. iz.	*1745, 1761; *1562	gazt. <i>baño</i> (< lat. <i>balneum</i>)	=
baioneta. iz.	1755	gazt. <i>bayoneta</i> (< fr. <i>baïonnette</i> < <i>Bayona</i> leku-izena)	=
baira. iz./bairatu. ad.	*1745/*1745		
bajo. izond. (Heg.; beh.)		gazt. <i>bajo</i> lat. <i>bassus</i>	=
bakantza. iz.	*1852, 1867	gask. <i>bacance</i>	=
bakatu. ad.	1657	lat. <i>pacare</i> gazt. <i>pagar</i> (< lat. <i>pacare</i>)	=
bakazio. iz.	1906	gazt. <i>vacación</i> (< lat. <i>vacatio</i>)	=
bake. iz.	1545; 1620	lat. <i>pacem</i>	=
bakteria.(Ik. bakterio)	1980; *1965; 1973	gazt. <i>bacteria</i> (< gr. <i>βακτηρία</i>)	=
bakterio. iz.	1980; *1965; 1973	[gazt. <i>bacteria</i>]	=
baku. iz.	1665	lat. <i>pacare</i> ? cf. gazt. <i>pago</i>	

		bear. <i>pac</i>	
bal. iz.	1664	fr. <i>bal</i>	=
1 bala. iz.	1688	gzt. <i>bala</i> (< fr. <i>balle</i> < arp. <i>*balla</i> ; cf. ale. <i>Ball</i>)	=
2 bala. iz	*1746, 1808; 1658	gzt. <i>bala</i> (< fr. <i>balle</i> < arp. <i>*balla</i> ; cf. ale. <i>Ball</i>)	=
balada. iz.	1934	gzt. <i>balada</i> (< prov. <i>balada</i>) gask. <i>balade</i>	=
baladre. iz.	*XVII, 1657	gzt. <i>baladre</i> (< kat. <i>baladre</i> < lat. <i>verātrum</i>)	=
balakatu. ad.	1635; 1596	“ <i>Halagar</i> [gzt.]. Junto con el cat. <i>afalagar</i> y el port. <i>afagar</i> (de <i>afaagar</i>) íd., procede del ár. <i>ḥálaq</i> ‘tratar bondadosamente’ (Corominas 1976)	
balanka. (Ik. palanka)	*1800, 1802; *XIX, 1890; 1931; 1853; 1855; *1745, 1847	gzt. <i>palanca</i> lat. <i>palanga</i>	=
balantza. iz.	1643; 1571)	gzt. <i>balanza</i> (< lat. arr. <i>*bilancia</i> < lat. <i>bilanx</i>) gask. <i>balança</i>	=
balantze. iz.	*1977	gzt. <i>balance</i> (< fr. <i>balance</i>)	=
balazo. iz.	*1745, 1818	gzt. <i>balazo</i>	=
balbula. iz. Ik.maskor(2)	1677; *XIX, 1712	gzt. <i>válvula</i> (< lat. <i>valvŭla</i> , <i>valva</i> -ren txikigarria)	=
balda. iz.	1896	gzt. <i>balda</i>	=
2 balde. iz.	1903, 1920	gzt. <i>balde</i>	=
balderna. iz.	1627		
balditu. ad.	*XVII, 1657	gzt. <i>baldar</i> ‘formarekin erlazionatua (< arab. <i>bátíl</i>) (Corominas 1976)	=
baldosa. iz.	*1741, 1930	gzt. <i>baldosa</i>	=
baldres. izond.	*1562, 1802		

balea. iz.	1627; 1571	lat. <i>ballenam</i>	=
balent. izond.	1627	gask. edo fr. <i>vaillant</i>	=
balentria. iz.	1749; 1545	gazt. <i>valentía</i> gask. <i>balentie</i>	=
balentzia. iz.	*1977, 1936	gazt. <i>valencia</i>	=
baleroso. izond.	1688	gazt. <i>valeroso</i> gask. <i>baleroüs</i>	=
balezta. iz.	1712; *1562	lat. <i>ballistam</i> gazt. <i>ballesta</i>	=
baliatu. ad.	XV	lat. <i>valor</i> -en ondorengo errom. batetik, antza denez	=
baliente. izond.	1688	gazt. <i>valiente</i> lat. <i>valens</i>	=
balio. iz.	1571	lat. <i>valor</i> -en ondorengo errom. batetik, antza denez [lat. <i>valor</i>] [gazt. <i>valor</i>][fr. <i>valeur</i>]	=
balios. izond.	1571; 1800	bear. <i>balios</i> gazt. <i>valioso</i>	=
1 baliza. iz.	1931	gazt. <i>baliza</i> (< port. <i>baliza</i> edo mozar., lat. <i>palus</i> -etik eratorria)	=
2 baliza. iz.	*1953, 1963	fr. <i>valise</i>	=
balkoi. iz.	*1745, 1760	gazt. <i>balcón</i> (< ital. <i>balcone</i>)	=
ballet. iz.	1955	gazt. <i>ballet</i> fr. <i>ballet</i>	=
baloi. iz.	1664	gazt. <i>balón</i> gask. <i>baloù</i>	=
baloratu. ad.		gazt. <i>valorar</i>	=
balore. iz.	1750	lat. <i>valor</i> gazt. <i>valor</i> (< lat. <i>valor</i>)	=
bals. iz.	1847	gazt. <i>vals</i> (< ale. <i>walzer</i>)	=
baltiko. izond.	*2000	gazt. <i>báltico</i> (< lat. <i>valtīcus</i>)	=
1 baltsa. iz.	1627	gazt. <i>balsa</i>	≠

2 baltsa. iz.	1720	gzt. <i>balsa</i>	=
baltsamo. iz.	*1562, 1643; *XVII ea., 1664	gzt. <i>bálsamo</i> (< lat. <i>balsānum</i> < gr. <i>βάλσαμον</i>)	=
baltseo. iz.	1920	gzt. <i>valseo</i>	=
banaloria. iz.	1617; 1545	gzt. <i>vanagloria</i>	=
banana. iz.	*1977	gzt. <i>banana</i>	=
banbu. iz.	1896	gzt. <i>bambú</i> (< port. <i>bambu</i>)	=
1 banda. iz. 1.	1571	gzt. <i>banda</i> (agian < got. <i>bandwō</i>) gask. <i>bandà</i>	=
1 banda. iz. 2.	1912	gzt. <i>banda</i> (< fr. <i>bande</i>)	=
2 banda. iz. 2.	1733	gzt. <i>banda</i> (< fr. zah. <i>bande, bende</i> < arp. <i>binda</i>)	=
bandera. iz.	*1562, 1636	gzt. <i>bandera</i>	=
banderilla. iz.	1808	gzt. <i>banderilla</i>	=
banderillero. iz.	1848	gzt. <i>banderillero</i>	=
bandil. Ik. mandil	1961; 1890	gzt. <i>bandido</i> edo bear. <i>bandoule</i> -rekin zerikusia duena	=
1 bando. iz.	1761	gzt. <i>bando</i> (agian < got. <i>bandwō</i>) gask. <i>bandoù</i>	=
2 bando. iz.	*1745, 1852	gzt. <i>bando</i> (< fr. <i>ban</i>)	=
baneria. iz.	1802	fr./gask. <i>vanierie</i>	=
banilla. iz.	1864	gzt. <i>vainilla</i>	=
banitate. iz.	1545; 1688	lat. <i>vanitatem</i> gzt. <i>vanidad</i> (< lat. <i>vanitas</i>) gask. <i>banitàt</i>	=
banka. iz.	1977	gzt. <i>banca</i>	=
banket. iz.	1571	bear./gask./fr. <i>banquet</i> gzt. <i>banquete</i> (< fr. <i>banquet</i> < ital. <i>banchetto</i>)	=
1 banku. iz. (1.2.)	1838; 1910; 1571	gzt. <i>banco</i> (< fr. <i>bank</i>)	≠

2 banku. iz.	1818	gazt. <i>banco</i> (< fr. <i>bank</i>)	=
bano. izond.	1545	gazt. <i>vano</i> (< lat. <i>vanus</i>)	=
banpiro. iz.	*1984; 1991; *1977	gazt. <i>vampiro</i> (< fr. <i>vampire</i> < ale. <i>Vampir</i>)	=
bantatu. ad.	1571	fr. <i>vanter</i>	=
1 bapo. izond.	1886; 1762; 1802	gazt. * <i>buapo</i> , <i>guapo</i> (< lat. <i>vappa</i>)	=
2 bapo. izond.	1886; 1762; 1802	gazt. * <i>buapo</i> , <i>guapo</i> (< lat. <i>vappa</i>)	≠
bapo. iz. (ik. papo)	*XVII, 1867	gazt. <i>papo</i>	=
bapore. iz. 1.	1571	gazt. <i>vapor</i> (< lat. <i>vapor</i>) gask. <i>bapoù</i>	=
bapore. iz. 2.	1893	gazt. <i>vapor</i> (< lat. <i>vapor</i>)	=
bar. iz.	1950	gazt. <i>bar</i> (< ingl. <i>bar</i>)	=
bara. iz.	1656	gazt. <i>vara</i> bear. <i>bara</i>	≠ (=)
baraila. iz.	1775	gazt. <i>barullo</i> ? (< port. <i>barulho</i> cf. lat. <i>involūrum</i>)	=
baranda. iz.	*1745, 1855	gazt. <i>baranda</i> (jatorri indoeuropearra; cf. sanskr. <i>varanda</i>)	≠
barandaila. iz.(ik. barantaila)		lat. <i>parentalia</i>	≠
1 barano. iz.	1696	bear.	
2 barano. iz.	*2000	gazt. <i>varano</i>	=
barantaila. iz.	1696; 1657	lat. <i>parentalia</i>	≠
baratu. ad.	1571	lat. <i>parare</i> cf. gazt. <i>parar</i>	=
barbalot. iz.	1852	bear. <i>barbaloo</i>	=
barbantzu. iz.	1862; *1745. 1961	gazt. <i>garbanzo</i>	=
barbaro. izond.	1571	gazt. <i>bárbaro</i> (< lat. <i>barbārus</i> < gr. <i>βάρβαρος</i>)	=

		<i>gask. barbàdo</i>	
barber. iz.	1643	<i>gask./fr. barbier</i>	=
barberu. iz.	1755; *1562, 1808	<i>gazt. barbero</i> <i>gask. barbarie</i>	≠ (=)
barbituriko. iz. eta izond.	*1977	<i>gazt. barbitúrico</i> (< ale. <i>Barbitursäure</i>)	=
barbo. iz.	*1715. 1897	<i>gazt. barbo</i> <i>lat. barbuis</i>	=
bardo. iz.	1954	<i>gazt. bardo</i> (< lat. zel. <i>bardus</i> ; cf. irl. zah. <i>bard</i> eta gal. <i>bardd</i>) <i>gask. badoû</i>	=
bariante. (Ik. aldaera (2))	1912	<i>gazt. variante</i>	=
barietate, bariedade. (Ik. aldaera(2))	1912	<i>lat. varietatem</i> <i>gazt. variedad</i> (< lat. <i>variētas</i>)	=
bario. iz.	*1973, 1980; 1936	<i>gazt. bario</i>	=
baritono. iz.	*1977	<i>gazt. barítono</i> (< lat. <i>barytōnu</i> < gr. <i>βαρύτονος</i>)	=
barize. iz.	1977	<i>gask. barice</i> <i>fr. varice</i> <i>gazt. variz</i>	=
1 barka. iz.	1571	<i>gazt. barca</i> (< lat. <i>barca</i>) <i>gask. barque</i>	=
barkatu. ad.	1545	<i>lat. parcere</i>	=
1 barku. iz.	1664	<i>gazt. barco</i>	=
baroi. iz.	*1745, 1847; 1635; 1745; 1760	<i>gazt. barón</i>	=

barometro. iz.	1973	gazt. <i>barómetro</i>	=
1 barra. iz.	1630	gazt. <i>barra</i> (jatorri ezezaguna, agian < lat. arr. * <i>barra</i>).	=
2 barra. iz.	*1715, 1802	gazt. <i>barra</i> (jatorri ezezaguna, agian < lat. arr. * <i>barra</i>).	=
3 barra. iz.	1868	gazt. <i>barra</i> (jatorri ezezaguna, agian < lat. arr. * <i>barra</i>).	≠
barrabas. izond	1959	gazt. <i>barrabás</i>	=
barraiatu. Ik. barreiatu	1571	gask. <i>barreja</i>	=
barrandatu.ad.	1855; 1643	gazt. <i>barruntar</i> -ekin erlazionatua, beharbada (etimologia Oihenartena da: cf. <i>OEH</i> , s.v. <i>barrandatu</i>)	=
barre. iz.	*1562, 1817; 1610, 1912	ara. <i>fárah</i> (Trask)	=
barreiatu. ad.	1571	gask. <i>barreja</i>	=
2 barrena. iz.	1802	gazt. <i>barrena</i> (jatorri ezezaguna; cf. lat. <i>veruina</i>)	=
barrera. iz.	*1562, 1804	gazt. <i>barrera</i> gask. <i>barrere</i>	=
barrika. iz.	*XVII ea., 1775	gazt. <i>barrica</i> (< gask. <i>barrique</i>) gask. <i>barrique</i>	=
barrikada. iz.	*1715, 1852	gazt. <i>barricada</i> (< fr. <i>barricade</i> edo ital. <i>barricata</i>) gask. <i>barricade</i>	=
barrikote. iz.	1958; XVIII	bear. <i>barricot</i>	=
barril. iz.	*1562, 1571	gazt. <i>barril</i>	=
barrio. iz.	1855	gazt. <i>barrio</i> (< and. ara. * <i>bárri</i> < ara. klas. <i>barrī</i>)	=
barroko. izond	1961	gazt. <i>barroco</i> (< fr. <i>baroque</i>)	=
barrundatu. ad.	1888	gazt. <i>barruntar</i>	=
barta. iz.	1853	gask. <i>barte</i>	=
bartzun. iz. (Ik. bertzun)	1620; *1562		
3 basa. iz.	1627		
basakurte. iz.	1853		
basalto. iz.	1976	gazt. <i>basalto</i> (< lat. <i>basaltes</i>)	=

2 basatu. ad.	1800		
base. iz.	*1977	gazt. <i>base</i> (< lat. <i>basis</i> < gr. <i>βάσις</i>)	=
baselina. Iz.	*1973; *1965	gazt. <i>vaselina</i> (< ingl. <i>vaseline</i>)	=
basilika. iz.	1872	gazt. <i>basílica</i> (< lat. <i>basilíca</i> < gr. <i>βασιλική</i>) bear. <i>basilique</i>	=
basiliko. iz.	*1995	lat. (<i>ocimun</i>) <i>basilicum</i>	=
basilisko. iz.	*1562, 1761; 1664	gazt. <i>basilisco</i> (< lat. <i>basiliscus</i> < gr. <i>βασιλίσκος</i>) lat. <i>basiliscus</i>	=
baskoi. izond. eta iz.	*1977; 1971; 1934; 1963	gazt. <i>vascón</i> (< lat. <i>vascōnes</i>)	=
baskula. iz.	1962	gazt. <i>báscula</i> (< fr. <i>bascule</i>)	=
2 baso. iz.	1562	gazt. <i>vaso</i> (< lat. <i>vasum</i>)	=
basta?. ad.	1879	gazt. <i>bastar-en</i> familiatik (< lat. arr. <i>*bastāre</i> < gr. <i>βαστάζειν</i> ; cf. ital. <i>bastare</i> eta port. <i>bastar</i>)	=
bastante. adlag.	1860	gazt. <i>bastante</i>	=
bastart. izond.	1643; 1571	bear./gask./fr. <i>bastard</i> gazt. <i>bastardo</i> (< fr. zah. <i>bastard</i>)	=
bastitu. ad.	1666	gask. <i>bastir</i> edo fr. <i>bâtir</i>	
basto. izond.	1803	gazt. <i>basto</i>	=
bastoi. iz.	1638; *XVII	gazt. <i>bastón</i>	=
bata. iz. (Ik. mantal)	*1745, 1802	gazt. <i>bata</i> (< fr. <i>ouate</i>)	=
bataiatu. ad.	1617; 1571	lat. <i>baptidiare</i> , ziurrenik forma erromanikoren batetik	=
bataila. iz.	1571	gazt. <i>batalla</i> (< fr. <i>bataille</i>)	=
batailo. iz.	1977; 1847; *1715; 1970	gazt. <i>batallón</i>	=

bataio. iz.	1712	cf. <i>bataiatu</i>	
batan. iz.	*1653, 1935	gazt. <i>batán</i>	=
bateiatu. (Ik. bataiatu)	1617; 1571	lat. <i>baptidiare</i>	=
batel. iz.	*1562, 1571	gazt. <i>batel</i> (< fr. zah. <i>batel</i> < ingl. zah. <i>bāt</i>)	=
bateria. iz. 1.	*1745, XVIII	gazt. <i>batería</i> (< fr. <i>batterie</i>)	=
bateria. iz. 2.	*1977	gazt. <i>batería</i> (< fr. <i>batterie</i>)	=
bateria. iz. 3.	*1977	gazt. <i>batería</i> (< fr. <i>batterie</i>)	=
batiskafo. iz.	*1977	gazt. <i>batiscafo</i> (< fr. <i>bathyscaphe</i> < gr. βαθύ eta σκάφος)	=
batxiler. iz. 1.	*1562, 1626	gazt. <i>bachiller</i> (< fr. <i>bachelier</i> < lat. <i>baccalaureatus</i>) bear. <i>batchilhe</i>	=
batxiler. iz. 2.	1918	gazt. <i>bachiller</i> (< fr. <i>bachelier</i> < lat. <i>baccalaureatus</i>)	=
batxiler. iz. 3.	*1745, 1852	gazt. <i>bachiller</i> (< fr. <i>bachelier</i> < lat. <i>baccalaureatus</i>)	=
bautismo. iz.	*1562, 1596; 1571	gazt. <i>bautismo</i> (< <i>baptismo</i>) lat. <i>baptismus</i> (< gr. βαπτισμός) bear. <i>baptisme</i>	=
bautista. izond.	1621; 1571; 1785	gazt. <i>bautista</i> (< lat. <i>baptista</i> < gr. βαπτιστής)	=
baxa. iz.	1677	“debe tratarse de una reconstrucción errónea” (Mitxelena 1970, ap. Arbelaz 1978)	
baxatu. ad.	1630	gazt. zah. <i>baxar</i>	=
baxera. iz.	1643	gask. <i>bachere</i>	=
baxo. iz.		gazt. zah. <i>baxo</i> (< lat. <i>bassus</i>)	=
baxu. izond.	*1653; 1571	lat. <i>bassus</i>	=
baxura. iz.	*1905, 1964	gazt. <i>bajura</i>	=
baza. iz.	*1745, 1847	gazt. <i>baza</i> (< ital. <i>bazza</i>)	=
bazar. iz.	1977	gazt. <i>bazar</i> (< per. <i>bāzār</i>)	=
bazilo. iz.	1973	gazt. <i>bacilo</i> (< lat. <i>bacillum</i>)	=

bazin. iz.	1571; *1562, 1740	gast. <i>bacín</i> (< erd. lat. <i>bacinus</i>)	=
bazko	1571	lat. arr. <i>pascŭa</i>	=

8. Atal semantikoen azterketa

a) *badia*, (eusk.): “Itsas golko txikia, ontziak babesteko balio duena” (EH).

bahía, (gazt.): “Entrada de mar en la costa, de extensión considerable, que puede servir de abrigo a las embarcaciones” (DRAE).

Bien arteko aldea ez da deigarria, euskarak *txikia* dela dio eta gaztelerak, berriz, tamaina *nabarmenekoa*. Baliteke batentzat txikia dena bestearentzat nabarmena izatea: lehen esan bezala, noiz hasten da errepide bat zabala izaten? Hala ere, esan genezake kasu honetan adiera murriztu egin dela, behintzat kalifikatzen duen adjektiboari begira.

b) 1 *balsa*, (eusk.): “Lagunartea, taldea” (EH).

balsa¹, (gazt.):

“1. f. Hueco del terreno que se llena de agua, natural o artificialmente.

2. f. En los molinos de aceite, estanque donde van a parar las heces, agua y demás desperdicios de aquel líquido.

3. f. En la vinatería y tonelería de la Andalucía Baja, media bota” (DRAE).

balsa²:

“1. f. Plataforma flotante, originariamente formada por maderos unidos.

2. f. Árbol de América Meridional, del género de la ceiba, del que existen diversas variedades.

3. f. Madera de este árbol (DRAE).”

Hemen aldaketa semantiko garbi bat dugu, gazteleraz *balsa* `ur bilkura izatetik´ `jende bilkura´ izatera ere igaro da euskarara. Aldaketa semantiko honen eragilea metafora dugu.

c) 1 *banku*, (eusk.): “1. Diruaren eta diru ordekoen merkataritza. 2. Banku merkataritza egiten den etxea(banketxe)” (EH).

banco, (gazt.):

“1. m. Asiento, con respaldo o sin él, en que pueden sentarse varias personas.

2. m. Madero grueso escuadrado que se coloca horizontalmente sobre cuatro pies y sirve como de mesa para muchas labores de los carpinteros, cerrajeros, herradores y otros artesanos.

3. m. Cama (|| del freno). U. m. en pl.

4. m. En los mares, ríos y lagos navegables, bajo que se prolonga en una gran extensión.

5. m. Conjunto de peces que van juntos en gran número.
6. m. Establecimiento público de crédito, constituido en sociedad por acciones.
7. m. Establecimiento médico donde se conservan y almacenan órganos, tejidos o líquidos fisiológicos humanos para cubrir necesidades quirúrgicas, de investigación, etc. Banco de ojos, de sangre
8. m. Arq. Sotabanco (|| piso habitable).
9. m. Geol. Estrato de gran espesor.
10. m. Ingen. Macizo de mineral que presenta dos caras descubiertas, una horizontal superior y otra vertical.
11. m. Ven. Extensión de terreno con vegetación arbórea que sobresale en la llanura.
12. m. p. us. Persona que cambia moneda” (*DRAE*).

Hasieran ematen du euskaraz adiera berri bat garatu dela euskaraz, “diruaren eta diru ordekoen merkataritza”, hain zuzen. Baina *EH*-ko adibidearen arabera (*banku eragiketak*), egiazki badirudi hitz elkartuen lehen osagaian erabiltzeko bakarrik proposatua dela adiera hori, gaztelaniaz *bancario/-a* erlazio adjektiboa ordezkatzeko. Beraz, hemen ere aldaketa semantikorik ez.

d) 2 *bapo*, (eusk.): “Oso ongi, besterik behar ez dela. Ik. majo (2): Ederki” (*EH*).

guapo, pa. (gazt.):

- “1. adj. coloq. Bien parecido.
2. adj. coloq. Animoso, bizarro y resuelto, que desprecia los peligros y los acomete. U. t. c. s.
3. adj. coloq. Ostentoso, galán y lucido en el modo de vestir y presentarse.
4. adj. coloq. U. en vocativo, vacío de significado, como expresión de cariño, a veces con retintín o con tono de irritación.
5. m. Hombre pendenciero y perdonavidas.
6. m. En estilo picaresco, galán que festeja a una mujer.
7. m. pl. vulg. Prendas que se ponen en días de fiestas y ocasiones muy señaladas” (*DRAE*).

Gaztelaniazko adjektiboa semantikoki bere horretan mailegatu eta gero (cf. *OEH*, s.v., 2. adieran), adiera areagotzen da bi norabidetan: ontasunarenean eta tamainarenean (“bueno, espléndido” eta “grande, considerable” ap. *OEH*, s.v.; taulan ik. 1 *bapo*), bai eta aditzondo bihurtzen ere (“Muy bien, excelentemente; a gusto” *OEH*). Gorago “garapen onesgarria” izena eman diogun aldaketa da.

e) *bara*, (eusk.): “Zah. maila, zigorra. // (G.er.).Kana, berga” (*EH*).

vara, (gazt.):

- “1. f. Rama delgada.
2. f. Palo largo y delgado.

3. f. Bastón que por insignia de autoridad usaban los ministros de justicia y que hoy llevan los alcaldes y sus tenientes.
4. f. Jurisdicción de que es insignia la vara.
5. f. Medida de longitud que se usaba en distintas regiones de España con valores diferentes, que oscilaban entre 768 y 912 mm.
6. f. Barra de madera o metal, que tiene esa longitud y sirve para medir.
7. f. Cada una de las dos piezas de madera que se afirman en los largueros de la escalera del carro y entre las cuales se engancha la caballería.
8. f. Vara larga.
9. f. Garrochazo dado al toro por el picador.
10. f. Trozo de tela u otra cosa que tiene la medida o longitud de la vara.
11. f. Conjunto de 40 a 50 puercos de montanera, bajo el cuidado de un solo vareador de la bellota.
12. f. Bohordo con flores de algunas plantas. Vara de nardo, de azucena.
13. f. Cada una de las cuernas de los ciervos.
14. f. Rel. Báculo grande usado en las procesiones por el pertiguero.
15. f. Perú. Vara alta” (*DRAE*).

EH-k argi diosku adiera zaharra `zigorra´ edo `maila´ dela, eta horrekin ez dugu ezer uztarturik ikusi *DRAE*-n; beraz, pentsa genezake aldaketa semantiko garbi baten aurrean gaudela, baina *Diccionario de Autoridades*-en honako hau aurki dezakegu *vara*-ren hainbat definizioen artean: “*VARA*. Metaphoricamente se toma por castigo, à rigor”. Beraz, ez dago inolako aldaketa semantikorik, baizik eta euskarak, nonbait, gaztelaniazko adiera zahar bat mailegatu zuen, dirudienez, gaur egun gaztelaniaz ahaztua edo galdua bide dena, gaztelania estandarrean behintzat.

f) *baranda*, (eusk.): “1. Zah. Balkoia; galeria. 2. Balkoi, zubi, zurubi eta kidekoen ertza babesten duen hesi modukoa, zutikako habetxoz eta horiek goialdean lotzen dituen hagaz osatua” (*EH*).

*baranda*¹, (gazt.):

“1. f. Barandilla.

2. f. Borde o cerco que tienen las mesas de billar” (*DRAE*).

*baranda*²:

“1. m. despect. vulg. U. para referirse, mediante deixis, a una persona” (*DRAE*).

Hemen aldaketa semantiko bat dugu, non euskaraz `balkoia´ esateko balio duen eta gaztelaraz ez. Berriz ere hedapena dugu: gaztelaraz bakarrik ertza edo hesia adierazten duelarik, euskaraz `balkoia´ bera adierazteko ere balio du, ertza eta hesiaz gain. Sinekdoke baten aurrean gaude, parte bat orotasuna adierazteko erabiliz.

g) *barandaila* (eusk.; ik. *barantaila*), eusk. : “Zub. Otsaila” (*EH*).

parentalia, (lat).: “Fiestas anuales en honor de los difuntos” (DI).

Oraingoan ere aldaketa semantiko garbi bat dugu, latinezko hitzak adierazten duen eguna azaroaren 1ean ospatzen baitugu. Baina badirudi lehen ez zela hilabete horretan ospatzen Wikipediak dioskuna ikusiz gero: “Las fiestas parentales o Parentalia eran fiestas fúnebres que se celebraban en la Antigua Roma todo los años del 13 a 21 de febrero en honor a los difuntos de una familia (*parentes*) y, a veces, de un país”. Beraz ez dugu hasieran uste genuen aldaketa semantikorik, hilabete bateko jai bat izatetik hilabete horren izena izatera igaro da. Berriz ere sinekdokea dugu, hasieran egun konkretu batzuk hartzen baitzituen eta orain hilabete osoa, hau da, zati bat adieraztetik orotasuna adieraztera igaroaz.

h) *barberu*, (eusk.): “1. Odol ateratzeak, kirurgia lanak etab. egiten zituen osagilea.
2. Bizargilea” (EH).

barbero, (gazt.):

“1. adj. Méx. adulator.

2. m. Hombre que tiene por oficio afeitarse o hacer la barba.

3. m. Pez del mar de las Antillas, del orden de los Acantopterigios, de 15 a 20 cm de longitud y la mitad de anchura, de color de chocolate, cola ahorquillada, boca pequeña, ojos grandes y negros con cerco amarillo, una espina dura y puntiaguda junto a la cola, y piel muy áspera.

4. f. Mujer del barbero.

5. f. coloq. And. y Am. Navaja de afeitarse” (DRAE).

barbero, (gazt.): “El que tiene por oficio raer las barbas y afeitarse (*Diccionario de Autoridades*)”.

Hasiera batean uste izan dugu aldaketa semantiko baten aurrean geundela, ez DRAE-k ezta *Diccionario de Autoridades*-ek ez baitakarte ‘zirujaua’ edo antzeko adierarik. Baina gaztelaniazko Wikipediak hauxe diosku: “En la Edad Media, la profesión de los barberos tomó una extensión más grande todavía pero saliendo de su especialidad. Los barberos autorizados por el menosprecio de los mires o médicos para las bajas operaciones quirúrgicas, invadieron cada vez más el dominio de la cirugía”, eta abar. Beraz, euskal hiztegiak antzinako ofizioaren izena gorde du, eta erdal hiztegiak ez, arrazoiak arrazoi. Gure kasuan, jakina, arrazoia Mogelen *Peru Abarka*-ko *barberu* ospetsua izango da.

i) 3 *barra*, (eusk.): “Zah. Zerrenda” (EH).

barra, (gazt.):

“1. f. Pieza de metal u otra materia, de forma generalmente prismática o cilíndrica y mucho más larga que gruesa.

2. f. Palanca de hierro que sirve para levantar o mover cosas de mucho peso.

3. f. Rollo de oro, plata u otro metal sin labrar.

4. f. Signo gráfico vertical (|) u oblicuo (/) usado para separar.

5. f. Pieza de hierro para barretear.
6. f. Barandilla que, en la sala donde un tribunal, corporación o asamblea celebra sus sesiones, separa el lugar destinado al público.
7. f. En la mesa de trucos, hierro en forma de arco, distante de la barandilla unos ocho decímetros.
8. f. Pieza de pan de forma alargada.
9. f. Mostrador de un bar o establecimiento semejante.
10. f. Barra que suelen tener los bares y otros establecimientos semejantes a lo largo del mostrador.
11. f. Banco o bajo de arena que se forma a la entrada de algunas rías, en la embocadura de algunos ríos y en la estrechura de ciertos mares o lagos, y que hace peligrosa su navegación.
12. f. Defecto de algunos paños en el tejido, consistente en cierta señal de distinto color, a modo de lista.
13. f. Barra fija.
14. f. Pieza alargada de hierro, con la que se juega tirándola desde un sitio determinado para que caiga a la mayor distancia posible.
15. f. *Heráld.* Pieza honorable que representa el tahalí de la espada del caballero y ocupa diagonalmente, de izquierda a derecha, el tercio central del escudo. Cuando este lleva dos barras, se colocan a los lados, y los muebles se dice que están en barra.
16. f. *Heráld.* Otras listas o bastones verticales.
17. f. *Mar.* Barra de hierro con grilletes, en que se aseguraban los presos a bordo.
18. f. *Am.* Público que asiste a las sesiones de un tribunal, asamblea o corporación.
19. f. *Am.* Hinchada (|| multitud de hinchas).
20. f. *Am.* Cada una de las acciones o participaciones en que se dividía una empresa para el laboreo de alguna mina.
21. f. *Arg., Bol., Col., C. Rica, Par. y Ur.* Grupo duradero de amigos que comparten intereses comunes y suelen frecuentar los mismos lugares.
22. f. *Col., C. Rica, Guat., Hond. y Nic.* Conjunto de seguidores de un partido político.
23. f. *Ec.* Lugar destinado en las Cámaras legislativas u otros cuerpos colegiados para colocar al público.
24. f. pl. En el juego de la argolla, frente de ella señalado con unas rayas atravesadas en forma de barras.
25. f. pl. Arcos de madera para formar sobre ellos las albardas y los albardones, y darles hueco.
26. f. pl. Dos listones de madera delgados, con agujeros que entran en los banzos del bastidor de bordar y que, por medio de clavijas que se ponen en los agujeros, sirven para tenerlo tirante” (*DRAE*).

Badirudi *barra*-ren formagatik azal daitekeela ‘barra, haga’ adieratik ‘zerrenda, zati luze eta meharra, marra’ adierara pasatu izana.

9. Ondorioak

Gure corpusean 187 mailegu ditugularik aztergai, ez dira ezta 10 aldaketa semantiko ere egon (%2.6). Kontuan hartzen badugu 23 hitzen etorkiak ez ditugula lortu (gorriz daudenak), emaitza apur bat hobea da (%3), baina hala eta guztiz ere guk espero genuen baino askoz aldaketa gutxiago daude. Ez da erraza zehazki azaltzen hau zergatik den: izan liteke corpuseko mailegu gehienak berankorrek izatea eta, beraz, euskaraz oraindik bizitza laburra egindakoak; izan liteke hauetako batzuk dena delako espezializazio hizkuntzakoak izatea eta horregatik jatorrizko adieratik ez urrundu izana; izan liteke, halaber, mailegu hauen adiera herrikoi eta berrienak corpora osatzeko eta aztertze erabili dugun *EH* hiztegiak jaso ez izana, baizik eta (nagusiki behintzat) literatur hizkuntzaren bitartez lekukotu diren adiera jasoenak eta (horrexegatik) adiera etimologikotik hurbilenak. Izan ere, baliteke gehienetan erabili izan ditugun bi hiztegiek (euskaraz *EH* eta gaztelera *DRAE*) zerikusia izatea aldaketa semantikoen eskasian, kontuan izanik biak ere, adiera zahar batzuk jaso badituzte ere, batez ere hizkuntza estandarra eta gaurkoa islatu nahi duten hiztegiak direla; hau egiaztatu ahal izan dugu *DRAE*-n *vara* hitza dela eta, adibidez, euskal adiera bertan ez, baina bai *Diccionario de Autoridades*-en topatu dugunean. Gaztelera-azkoaren pareko egoteko, agian egokiago izan zitekeen *Orotariko Euskal Hiztegia* erabiltzea adiera eta informazio gehiago dakartzalako, baina, edonola ere, gure lana lehen hurbilketa baino ez dela gogoan izanik ere, badirudi ondoriozta dezakegula oro har euskal mailegu gardenetan aldaketa semantikoa txikia izan dela.

Antzeman ditugun aldaketa semantikoen artean ohikoena murriztapena da, hots, jatorrizko hizkuntzak hitzak zituen adieren artean askotan euskarak bat bakarrik hartu du; esaterako, *baldosa* hitzak gaztelaniaz “antiguo instrumento musical de cuerda parecido al salterio” eta “ladrillo, fino por lo común, que sirve para solar” adierak baditu ere, euskaraz adiera bakarra du, ‘lauza’.

Gainerakoan, ikusi dugu hasieran uste bagenuen 9 aldaketa semantiko genituela, ondo bilatu eta aztertu ondoren ez direla uste bezainbat. Guztira 5 aldaketa semantiko ditugu eta kontuan hartu gabe aldaketa ez oso esanguratsuak, adibidez *badia*, *bahía* bezalakoa. Gehienetan hedapena ikusi ahal izan dugu, argi dago esanahi berri bat hartuz gero hedapena gertatuko dela. Sinekdokearen bidez gertatu dira aldaketa semantiko bi (*baranda* eta *barandilla*) eta metaforaren bidez beste bat (*baltsa*). Beste hitz batean garapen onegarria izan du hitzak (*bapo*) eta azkeneko aldaketa hitzaren formagatik izan da (*barra*).

Aldaketa semantikoak aurkitu ditugu, hiztegiak berak adiera hori zaharra zela adierazten zigun hitz batzuetan; baina gero ikusi dugu batzuetan hiztegi batek ez ekartzea adiera hori, ez duela esan nahi inoiz egon ez denik. Beste lan tresna batzuetara jo behar izan dugu noizbait horrela izan ez dela frogatzeko eta ikusi dugu kasu batzuetan ez dela aldaketa semantikorik egon.

Bidenabar aipatu beharrekoak diren ondorioen artean garrantzizkoenak hauexek dira: alde batetik, ikusi dugun bezala, euskaraz hainbat lan tresna garrantzizko oraindik

ondo eratu gabe ditugu, hala nola euskal hiztegi etimologiko txukun bat. Bestetik, berriro azpimarratu nahi nuke aldaketa semantikoaren inguruan euskaran ez dagoela ia ezer. Horregatik iruditu zitzaidan interesgarri gai hau hautatzea, jakinda bidea ez zela batere erraza izango, eta ez da hala izan. Baina behintzat lehen harria jartzen ahalegindu gara, eskura ditugun lan tresnak erabilia, beste batzuek bidea egin dezaten.

10. Bibliografía

Agud, M. y Tovar, A., 1991, *Materiales para un Diccionario Etimológico de la Lengua Vasca*, ASJU 22-2: 625-694. Donostia.

Arbelaiz, J. J., 1978, *Las etimologías vascas en la obra de Luis Michelena*, Gasteiz: Kardaberaz.

Campbell, L., 2004, "Semantic Change and Lexical Change", *Historical linguistics: An introduction*. Edinburgh, Edinburgh University Press.

Corominas, J., 1976, *Breve diccionario etimológico de la lengua castellana*. Madrid: Gredos.

Crowley, T., 1997, "Semantic change", *An Introduction to Historical Linguistics*, Oxford.

DI = Diccionario Ilustrado Latino-Español Español-Latino, 2009.

Diccionario Ilustrado Latino-Español Español-Latino, 2009. Barcelona: Larousse.

DRAE = Diccionario de la lengua española, 2013.

EH = Sarasola, I., 1996.

Espinal, M.T. & J. Mateu, 2014, "Palabras y significado", *Semántica*. Madrid: Akal.

García Murga, F., 2014, "La multiplicidad de significados", *Semántica*. Madrid: Síntesis.

Gorrochategui, J., 1987, "Vasco-céltica", ASJU 21-3: 951-960. Donostia.

Hehn, V., 1976 (1885), *Cultivated Plants and Domesticated Animals in their Migration from Asia to Europe: Historico-linguistic studies*, Amsterdam Classics in Linguistics, 1800–1925, Amsterdam: John Benjamins.

Irigoyen, J. F., 1868, *Colección alfabética de apellidos vascongados con su significado*, México.

Lakarra, J. A., 2005, "Zemai abagadaune". P. Etxeberria and H. Knörr, *Nerekin yaio nun. Txillardegiri omenaldia. Homenaje a Txillardegi. Hommage à Txillardegi*, Bilbo: Euskaltzaindia. Iker 17: 339-351.

Lakarra, J. A., 2012, "Mailegaketa eta berreraiketa euskararen historiaurrearen ikerketan". I. Igartua, *Euskara eta inguruko hizkuntzak historian zehar*, Gasteiz: Eusko Jaurlaritza: 17-74.

Lakarra, J. A. eta B. Urgell, 2008, "Ikasteko materialak".

Lakoff, G. eta M. Johnson, 1986, *Metáforas de la vida cotidiana*. Madrid: Cátedra.

- Larramendi, M., 1745, *Diccionario Trilingüe del Castellano, Bascuence y Latín*. Donostia.
- Lhande, P., 1926, *Dictionnaire Basque-Français et Français-Basque*. Paris: Gabriel Beauchesne.
- Lodej, S., 2012, “Semantic change in the domain of the vocabulary of Christian clergy”, in H. Sauer & G. Waxenberger, *English Historical Linguistics 2008. Selected papers from the fifteenth International Conference on English Historical Linguistics (ICEHL 15), Munich, 24-30 August 2008, Volume II: Words, texts and genres*, xxxx: John Benjamins, xxx-xxx.
- Mitxelena, K., 1953, *Apellidos Vascos*. Donostia.
- Mitxelena, K., 1964, “Sobre el pasado de la lengua vasca”, Donostia: Auñamendi. Orain SHLV I, 1-73.
- Mitxelena, K., 1970, *Estudio sobre las fuentes del Diccionario de Azkue*. Bilbo: Centro de Estudios Históricos de Vizcaya.
- Mitxelena, K., 1977, *Fonética histórica vasca*, ASJU 4, Gipuzkoako Foru Aldundia.
- Mitxelena, K., 1987-2005, *Orotariko Euskal Hiztegia*, Bilbo, Euskaltzaindia, etab <http://www.euskaltzaindia.eus/index.php?option=com_content&view=article&id=276&Itemid=413&lang=eu> [azken bisita 2015/09/06]
- Mitxelena, K., 2011, *Obras Completas XV*. Donostia: Gipuzkoako Foru Aldundia/EHU/Eusko Jaurlaritzza.
- Morvan, M., 1992, *Diccionario etimológico vasco in español-francés-inglés* <<http://projetbabel.org/basque/diccionario.php?q=b>> [azken bisita 2015/09/02]
- Novia de Salcedo, P., 1877, *Diccionario etimológico del idioma vascongado*, Tolosa: E. Lopez.
- OEH = Mitxelena, K., 1987-2005.
- Palay, S., 1980, *Dictionnaire du Béarnais et du Gascon modernes*. Paris: Editions du Centre National de la Recherche Scientifique.
- Pustejovsky, J., 1995, *The Generative Lexicon*. Cambridge: MIT Press.
- Real Academia Española, 1726-1739, *Diccionario de Autoridades*. Madrid: Editorial Gredos.
- Real Academia Española, 2012, *Diccionario de la lengua española*. <<http://www.rae.es/recursos/diccionarios/drae>> [azken bisita 2015/09/07]
- Rohlf, G., 1934, “La influencia latina en la lengua y cultura vascas”, *Revista Internacional de los Estudios Vascos* 28, 323-348.
- Santos Domínguez, L. A. y Espinosa Elorza, R. M., 1996, “Metáfora, metonimia y esquemas de imágenes”, *Manual de Semántica Histórica*, Madrid: Síntesis.

Sarasola, I., 1996, *Euskal Hiztegia*. Donostia: Kutxa Fundazioa.

Trask, L. R., 1996, *Historical Linguistics*. Londres, NY, Sidney, Auckland, Arnold.

Trask, L. R., 1997, *The History of Basque*. Londres, Routledge.

Trask, L. R., 2008, *Etymological Dictionary of Basque*,
<<http://cryptm.org/~nort/linguistics/Basque%20etymology.pdf>> [azken bisita
2015/09/05]

Wright, L., 2011, “Semantic shift of the colour-terms *maroon* and *magenta* in British Standard English”, *BIBLID* 1133-1127: 341-374.